

## 1. Kaj je to etika pri starih Grkih in kaj je zanje značilno?

Razmišljanja o etičnih vprašanjih so bila navzoča že pred 2000 leti. Tako so že stari Grki od Homerja naprej razmišljali o najvišjih življenjskih vrednostah, o kepostnem in srečnem življenju in o njegovem nasprotju, o razmerju med srečo posameznika in njegovimi obveznostmi do sočlovek in do skupnosti, o kriterijih, po katerih se je treba ravnati pri življenjskih odločitvah. Takšnih razmišljanj so polne pesniške mojstrovine, kot sta na primer Homerjeva Iliada in Odiseja. Seveda pri tem ne gre za teoretična in sistematična razpravljanja, temveč za praktične nasvete in navodila, kako ravnati v različnih življenjskih okoliščinah. Torej o etiki še ne moremo govoriti kot znanosti, ampak le kot praktični filozofiji ali življenjskih modrostih. Etika kot samostojna znanstvena oziroma filozofska disciplina pa se je izoblikovala šele z Aristotelom. Seveda je etično sporočilo homerskih pesnitev na Aristotela naredilo močan vtis, saj je Homerjeva veličina in silovita odmevnost njegovih pesnitev temelji v veliki meri ravno na etičnih dilemah s katerimi se srečujejo njegovi junaki. Etičnih vprašanj in dilem so se v večji ali manjši meri lotevali tudi skoraj vsi grški pesniki po Homerju. Tako je Heziod v svoji pesnitvi »Dela in dnevi« opisal napotke za umno kmetovanje, prepletena z moralnimi nauki in nasveti. Glavna misel Heziodove pesnitve je etično izboljšanje in izgradnja novega človeka, zakaj npravstvena preobrazba in prevzgoja posameznika je osnovni pogoj tudi vsega družbenega napredka. To pa je misel, ki se vleče kot nit skoz mislenost vseh velikih grških moralistov in dobi nenazadnje najbolj določeno obliko pri Aristotelu v njegovi Nikomahovi etiki. Etična vprašanja niso zanimala samo pesnikov, ampak tudi filozofe, ki so bili sicer usmerjeni v preučevanje vesolja in naravnih pojavov in v odkrivanje fizikalnih zakonitosti. Nato pa je Sokrat filozofski interes preusmeril od raziskovanja fizikalnih pojavov k razreševanju moralnih vprašanj in dilem. Sokrat je trdil, da sta krepost in etično obnašanje povezani z izkušnostjo in je milil, da bo notranjost posameznika naravno vodila k pravilnemu vedenju. Razvij je tudi idejo, da je morala močnejša od prava. Njegovo delo je nadaljeval njegov učenec Platon in kasneje Aristotel. Etična zapuščina Grkov je v poslovanju ostala kot prepričanje, da so vrline, kot so: govorjenje resnice, dobrotelost, pokorščina zakonom, pravica, pogum, prijateljstvo in pravilna uporaba moči, zelo pomembne. Neetični poslovnež lahko trguje oziroma posluje za dobiček, in s tem žrtvuje svojo moralno podobo za poslovni uspeh. Vendar že na temelju grških nauk lahko ugotovimo, da to ne prinaša dolgoročnega uspeha.

## 2. Kaj je razlika med etiko in moralo

Etika je filozofska disciplina, ki obravnava merila človeškega ravnanja z vidika dobrega in zla ter norme za odločanje in ravnanje po teh načelih. Opredeljuje kaj je za človeka vrednota in kaj ni. Pozornost posveča morali, temeljnim merilom za vrednotenje moralnih dejanj in moralnemu ravnanju. Pri etiki igra pomembno vlogo razum, saj je tudi etika dosežek človekovega razuma. Etika je filozofija morale. Ljudje pojem etika in morala pogosto zamenjujejo. Nekoč sta besedi pomenili isto, etika v stari grščini in morala v stari latinščini. Danes enačenje med njima ni pravilno, sam morala označuje norme obnašanja v skladu z etio. Morala je skupek družbenih predpisov in norm, ki so sankcioniran s posebno notranju sankcijo – slabo vestjo. Morala torej obsega pravila za odločanje in ravnanje v skladu z etiko. Etika v najširšem smislu besede je filozofska disciplina, ki raziskuje zasnove in izvor morale, temeljna sodila za vrednotenje, cilje in smisel moralnih hotenj in delovanj. Sestavni del te etike je etika managementa in poslovna etika.

### **3. Kaj je etično (moralno!) znotraj krščanskega mišljenja in dela: Ora et Labora (moli in delaj)?**

Razlika med protestantsko etiko in etiko znotraj Ora et Labora ali znotraj cistercijskega načina življenja je v različnih motivih. Cistercijani so bili skeptični do služenja denarja zaradi nje same, so protestantski reformatorji sprejeli bolj ali manj dobiček kot motiv. Lahko bi rekli, da Cistercijani niso prispevali k duhu kapitalizma po pogledu Webra, saj niso tega sprejeli kot motiv. Vendar pa to ne pomeni, da Cistercijani niso prispevali k širjenju podjetniške vizije in prispevali k gospodarskemu razvoju. Ali je bilo to zaradi njihove liturgije, ki je bila relativno preprosta in kratka, ali zaradi njihove močne želje, da več časa namenijo za molitev namesto dela, si viri niso enotni, vendar pa je v vsakem primeru njihova podjetniška etika dovoljevala Cistercijanom, da delajo bolj učinkovito in da iščejo učinkovitejšo proizvodnjo. Druga opazna razlika med protestantsko etiko in etiko krščanskega mišljenja je način kako to širijo. Prva se je širila s širjenjem protestantske vere, druga pa tako, da so ustanavljali samostane na močvirnatih predelih (območje Nizozemske in Anglije), kjer so potem s svojim veščinami obdelave zemlje kar je pritegnilo mnoge prebivalce.

### **4. Kaj je to protestantska etika in kaj novega pride v igro s protestantizmom?**

Protestantska etika je skupek moralnih in družbenih vrednot, ki so bile spoduje s strani voditeljev reformacije, verske revolucije, ki se je zgodila v Evropi med 16. st. Neposredno so na protestantsko etiko vplivali Martin Luther, John Calvin, John Knox, Huldrych Zwingli in Conrad Grebel. Ti verski voditelji so poudarili svetost vsakdanjega življenja, pomen izobraževanja in študija, in potrebo po osebni odgovornosti. Trdili so, da bo oseba, ki je pridna, varčna in poštena, predstavljala vrednost svoji skupnosti in bogu. V eseju Protestantska etika in duh kapitalizma je nemški sociolog Max Weber trdil, da protestantska načela prispevajo k rasti industrije in trgovine med 1700 in 1800. Po Weberu, je osebna zaveza k trdemu delu, investiranju in varčevanju denarja, pomagala zgraditi kapitalistično ekonomijo. Protestantska etika se imenuje tudi delovna etika, je kodeks morale, ki temelji na načelih varčevanja, discipline, trdega dela in individualizma. Pridevnik protestantska je mogoče pojasniti z dejstvom, da so bile te lastnosti še posebno spodbujane s strani protestantske vere, zlasti tiste, ki temeljijo na načelih kalvinizma. Glavna formulatorja koncepta protestantske etike sta bila nemški politični filozof in sociolog Max Weber in zgodovinar Richard Tawney. Oba sta menila, da je protestantska etika povezana z vzponom kapitalizma.

### **5. Kakšna je morala dela: opišite jo in kakšne so njene posledice za etiko, ki so žive vse do današnjih dni?**

Delovna etika je kulturna norma, ki daje pozitivno moralno vrednost na dobro opravljeno delo in temelji na prepričanju, da ima delo notranjo vrednost do nje same. Kot pri drugih kulturnih normah je spoštovanje neke osebe ali vera v delovno etiko predvsem pod vplivom socializacijskih izkušenj v otroštvu in adolescenci. Skozi interakcijo z družino, vrstniki in pomembnimi odraslimi se oseba uči, da se da postaviti vrednote na delo, ko se drugi obrnejo na njega v okoliščinah, ko zahtevajo večjo odgovornost za produktivnost. Na podlagi pohvale ali kritike in naklonjenosti ali jeze, otrok vidi svojo uspešnost v gospodinjstvih opravilih ali kaneje na delovnih mestih s krajšim delovnim časom. Takrat govorimo o zunanjih kritikah in mnenjih, ki vplivajo na osebo, ki se uči kakšne moralne norme veljajo pri delu. Kasneje se te norme ponotranijo in okolica ne vpliva več v toliki meri k odnosu do dela.

**Dodatek lahko tudi k 7. Vprašanju.** Poslovna morala je prostovoljno izbrana pokornost dobrim poslovnim navadam, ki skupaj s tradicionalnim sociokulturnim okoljem nastopa kot

vzoren način gledanja in veljaven standard ocenjevanja stvari, postopkov, onašanja na področju gospodarjenja. Poslovna morala ima svoje mesto v svobodnem medprostoru, ki je poslovnemu človeku prepuščen na (dobro) voljo med obveznostmi, ki so definirane z gospodarskim in obligacijskim pravom in nujnostjo podrejanja zakonom trga, paradigmam uspešnega poslovanja. Morala je torej stvar avtonomne volje posameznika, skupine; kršitev dobrih poslovnih običajev, navad pozna zgolj dva očitka: slbo vest in sram. Tam, kje se začnejo udarci (sodna razsodba, denarna kazen in podobno) že zdavnaj več nismo na področju morale temeč na področju prava.

**6. Kaj je to ideologija, kako jo lahko opišemo? Kakšni so »rezultati« ideologije za etiko in če torej problem etike mislimo iz perspektive Francoske revolucije (bratstvo, enakost, svoboda)?**

Ideologija (gr. ἰδέα = ideja in λόγος = logos, vedenje) je večznačen izraz, katerega pomen je odvisen predvsem od konteksta uporabe. V najširšem pomenu bi ga lahko opredelili kot vse tiste ideje o družbi (umetnosti, vzgoji, politiki, ...), ki si jih deli določena skupina ljudi. V tem smislu je to skupek vrednot in prepričanj. Lahko pa se ideologija nanaša tudi na prepričanja, ki so na neki način napačna ali izkrivljena. V tretjem smislu je to skupek prepričanj o skoraj vsem, kar vključuje tudi vsakodnevno omiko, ne glede na to, ali so ta prepričanja pravilna ali ne. Poleg tega ima vsako društvo nek izbor idej, ki pojasnjujejo, kako bi društvo moralo delovati. Ta izbor idej se imenuje ideologija in predstavlja osnovo skupnega nazora. "Neka ideologija zadeva predvsem to, kako razporediti moč in za kakšne cilje naj bi se uporabila. Običajno predstavlja osnovo ideologije določena etika. Ideologijo si lahko predstavljamo kot neko izčrpno vizijo, kot način pogleda na stvari, kot niz idej, ki jo vladajoči razred v družbi predlaga vsem članom te družbe. "Ko vladajoči razred v družbi predlaga vsem članom te družbe ideologijo z namenom, da bi interese vladajočega razreda predstavil kot interese vseh, in ko začne večina ljudi v družbi o določenih stvareh razmišljati enako, ali celo pozabi, da obstajajo alternative trenutnemu stanju stvari, pridemo do pojma hegemonije." Izraz naj bi prvi uporabil Étienne Bonnot de Condillac (1715-1780), populariziral in uveljavil pa Destutt de Tracy (1754-1836; avtor dela *Eléments d'idéologie*) z ostalimi senzualističnimi misleci, zbranimi okoli njega. Oba omenjena sta bila francoska razsvetljenska misleca. De Tracy je imel v mislih nekakšno znanost idej, ki jo je opisal kot del zoologije, medtem ko je njen namen opredelil kot spoznanje izvorov idej in odkrivanje odnosa med njimi. Praktični cilj takega razumevanja je bil postaviti nove temelje izobraževanju, ki ne bi bili omejeni z religioznimi ali metafizičnimi predsodki. Toda kmalu je ideologija dobila slabšalni prizvok. Tako naj bi Napoleon (1769-1821) kritiziral te iste mislece, katedrske filozofe, ter jim je očital, da se izgublajo v praznem razglabljanju in v abstrakcijah, namesto da bi se ukvarjali z resničnostjo, ki je edina pomembna za politično akcijo. Poimenoval jih je zanesenjaške politične idealiste, ki jim je življenje tuje. V tem smislu je torej ideologija (oziroma ideolog) že pridobila negativni pomen.

**7. Kakšna je morala dela v moderni dobi, ki se oprejemljivo (materialno) začne z industrijsko revolucijo: problem nenehnega napredovanja**

Morala je skupek družbenih predpisov in norm, ki so sankcionirane s posebno notranjo sankcijo, le-to uporablja posameznik na samem sebi ob kršitvi omenjenih predpisov. Učinkovitost morale je odvisna od tega, na kakšen način jo posameznik osvoji: bolj kot je morala ponotranjena oz. osvobojena, bolj je učinkovita. Toda ker zlo in dobro variirata od družbe do družbe, iz obdobja v obdobje, od družbenega sloja do družbenega sloja, se spreminja tudi morala. Glede na različne razrede, kaste in sloje obstajajo tudi različne

morale, ki si lahko medsebojno tudi nasprotujejo. Govorimo o moralnem relativizmu. Vladajoči sloj ponavadi skuša družbi vsiliti tiste moralne norme, ki koristijo njemu. Človeštvo napreduje tudi na moralnem področju. Moralni napredek človeštva se kaže v tem, da človek išče izvir za etične sodbe vse bolj v samemu sebi, kar pomeni, da ponotranja vire etičnega presojanja. Človek pa tudi neprestano razširja predmet moralnega presojanja. V bolj etičnem okolju je tudi produktivnost večja. Ljudje čutijo večjo psihološko varnost, čutijo, da so zaščiteni.

## 8. Kaj so to kapitalizem, socializem kaj pa je to post kapitalizem?

Kapitalizem je [gospodarska](#) ureditev, ki temelji na privatni lastnini in [trgu](#). Začetek kapitalizma je bil na koncu [srednjega veka](#), ko so [rokodelci](#) začeli izpodrivati [fevdalce](#). Razcvet kapitalizma se je začel z [industrializacijo](#). Socializem (latinsko socialis - družben) označuje družbeno ureditev, organizirano na podlagi ekonomske dominacije države, ki teoretično ne omogoča izkoriščanja med družbenimi razredi. Izraz je lahko mišljen tudi kot ideologija ali doktrina, utemeljena na planskem gospodarstvu in državni lastnini. Post-kapitalizem se nanaša na vsak hipotetični prihodnji gospodarski sistem, ki naj bi nadomestil kapitalizem kot dominantno oblika gospodarske organizacije. Bilo je več predlogov za nov gospodarski sistem, ki bo nadomestil kapitalizem. Najbolj opazna med njimi so: socializem, tržni socializem, komunizem, tehnokracija, anarhija, plutokracija in mnogi drugi sistemo kot dvojna ekonomija, kooperativni socializem, distributivni sistem.

## 9. Zakaj gre pri globalizaciji in kriznem razpadu sistema postkapitalizma, do katerega je prišlo 2008 (debata ob Margin Call)?

Globalna finančna kriza je pripeljala do velikih denarnih pomoči nekaterim državam. To je edini način, ki je lahko ustavil verižno reakcijo pomanjkanja zaupanja v finančni sistem, ki je nastala zaradi znižanje likvidnosti finančnega sistema. Nova doba panike spodkopuje zaupanje v magično upanje magičnega samo regulativnega trga - pregleden in dobičkovno usmerjen entuziazem neoliberalnega recepta za ekonomsko politiko. Zaradi posledice recesije bodo morale države interviniirati tudi na področje socialne stabilnosti. Velikost krize zahteva hitre, odločne in povezane ukrepe na ravni nacionalnih vlad in glabalnega sodelovanja.

## 10. Kje smo zdaj (globalizacija), ko gre za etiko: kako je mogoče opisati temeljne zagate pri etičnem premišljevanju in delovanju v naši lastni dobi?

Globalizacijo je treba najprej obravnavati kot večdimenzionalni proces. Svetovno gospodarstvo, za katerega se pogosto misli, da je srce globalizacije je res samo ena pomembna manifestacija globalne povezljivosti. To je bolj splošno o širitvi zavesti in občutko povezljivosti ljudi. Kaj bomo naredili iz vidika svetovne etike, kot etike, ki si jo delijo različne skupnosti. Ali je dobro, da se oblikujejo take skupnosti, etično gledano je da bodo bolj učinkovite, če povežemo je povezanih več različnih vrednot. Težava je seveda, da te skupnosti, ki si delijo vrednote lahko nimajo resnično tako skupnih vrednot, taka vrednota je lahko s strani tistega dela skupnosti podvržena premisleku v smislu zakaj naj to upoštevajo. Tako imenovani Washingtonski koncept (soglasje) pravi, da gre za skupnost podobno misleščih mislecev, vendar je bila njihova razvojna vizija enostranska. Mednarodna skupnost diplomatov si deli določene vrednosti o pravicah držav v mednarodni družbi držav. Seveda je dobro če ima skupnost prave vrednote, tako so te vrednote vključene v različne prakse in se skupnost medsebojno podpira. Ideja o univerzalni skupnosti z univerzalno etiko nima nič skupnega z globalizacijo, ker to razmišlje seveda sega v obdobje stoikov in se je ideja o univerzalni skupnosti rodila iz splošne narave človeka. Vendar če pogledamo na moderni Svet laho vidimo da je moderna oblika komunikacija in pojav globlane civilne družbe dal določeno obliko družebenega in političnega izražanja univerzalne skupnosti. Bolj verjetno je, da bodo ljudje zaradi novih načinov sporazumevanja in zmanjšane razlike o načinih

ravnanja vedno bolj sprejemali tudi podobne etične podmene, ljudje pa jo bodo veliko lažje sprejeli, ker bodo že vnaprej ravnali po podobnih pravilih.